

Nr 181.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till vissa omkostnader för Svenska gengasaktiebolagets verksamhet; given Stockholms slott den 2 mars 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF.

Axel Rubbestad.

*Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 2 mars 1945.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet och t. f. chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Danielson, anför statsrådet Rubbestad.

Enligt skrivelse den 14 juni 1940, nr 391, biföll 1940 års lagtima riksdag Kungl. Maj:ts i proposition nr 298 gjorda förslag om bildande under statens medverkan av ett särskilt bolag, Svenska gengasaktiebolaget, vars verksamhet, skulle inriktas på att bedriva dels en planmässig tillverkning av gengasaggregat, dels ock förmedling och inköp, eventuellt även beredning av för gengasdrift lämpligt bränsle. Samtidigt anvisade riksdagen bland annat till Teckning av aktier i Svenska gengasaktiebolaget såsom kapitalinvestering i fonden för statens aktier ett reservationsanslag av 500 000 kronor. Jämlikt Kungl. Maj:ts uppdrag tecknade chefen för folkhushållningsdepartementet aktier i bolaget till ett nominellt belopp av 499 500 kronor, varjämte återstoden av aktiekapitalet tecknades av enskilda personer. Konstituerande sammanträde med aktieägarna hölls den 21 juni 1940.

Med Kungl. Maj:ts bemyndigande träffades den 2 juli 1940 följande avtal mellan staten och bolaget:

»1 §.

Bolaget åtager sig att verka för en planmässig, inhemsk tillverkning av gengasaggregat ävensom för en ändamålsenlig reglering av försörjningen med bränsle till dylika aggregat.

Bolaget åtager sig att fullgöra de särskilda uppgifter, som av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av statens bränslekommission uppdragas åt bolaget.

2 §.

Staten åtager sig att på anfordran ställa erforderliga rörelsemedel till förfogande för bolagets under 1 § andra stycket angivna verksamhet ävensom att bestrida kostnaderna för nämnda verksamhet med belopp, som Kungl. Maj:t bestämmer.

3 §.

Det åligger bolaget i avseende å dess verksamhet enligt detta avtal att ställa sig till efterrättelse de anvisningar, som chefen för folkhus-hållningsdepartementet må komma att meddela; att så förfara att enskilt intresse icke obehörigen gynnas eller skadas; samt att, för vinnande av största möjliga besparing av omkostnaderna, handhava rörelsen på det mest rationella och effektiva sätt.

4 §.

Bolaget förbinder sig att i enlighet med de närmare bestämmelser, bränslekommissionen meddelar, lämna av kommissionen begärda uppgifter rörande bolagets verksamhet.

Bolaget är skyldigt underkasta sig den granskning från riksdagens revisorers sida, som Kungl. Maj:t må föreskriva.

5 §.

Finner bolaget någon på Kungl. Maj:t ankommande åtgärd påkallad till främjande av ändamålsenlig utveckling av gengasdriften, har bolaget att, med förebringande av erforderlig utredning, göra anmälan om förhållandet hos Kungl. Maj:t.

6 §.

Detta avtal träder i kraft så snart det undertecknats av båda de avtals-slutande parterna samt gäller till dess detsamma från statens sida uppsäges.»

Till Förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget anvisade 1940 års lagtima och urtima riksdagar (skr. nr 391 respektive nr 25) såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket för budgetåret 1940/41 reservationsanslag av tillhoppa 6 000 000 kronor, vilket belopp huvudsakligen avsåg anskaffande av gengasaggregat. På förslag av Kungl. Maj:t i proposition nr 71 till 1940 års urtima riksdag anvisade riksdagen (skr. nr 98) såsom kapitalinvestering i nyssnämnda fond till Ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor, avsett att av gengasbolaget användas för anskaffande och distribution av gengasbränsle (bilkol och bilved). Av förlagskapitalen har bolaget tagit i anspråk 3 000 000 kronor respektive 9 000 000 kronor. På framställning av Kungl. Maj:t medgav 1944 års riksdag (skr. nr 381), att sistnämnda reservationsanslag finge disponeras även under innevarande budgetår. Någon framställning om motsvarande medgivande beträffande de icke ianspråktagna medlen å reservationsanslaget å 6 000 000 kronor ansågs däremot icke behöva göras, då bolagets verksamhet för anskaffande av gengasaggregat i stort sett avslutats. Jämlikt gällande regler för dispositionsrätten till äldre reservationsanslag stå dessa sistnämnda medel med utgången av budgetåret 1943/44 icke längre till förfogande. Av de ianspråktagna förlagsmedlen, tillhoppa 12 000 000 kronor, har bolaget sedermera återbetalt 3 000 000 kronor.

Gengasbolagets anskaffning av bilkol har i huvudsak tillgått på följande sätt. Från producenter av råkol har bolaget inköpt sådant kol och därefter i egna krossningsanläggningar krossat det till för bilkol lämpliga sortiment. Bolaget har vidare av Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag arrenderat sagda bolags kolugnsanläggning i Bysjön, vid vilken driften dessförinnan varit nedlagd. I denna anläggning har gengasbolaget tillverkat råkol som krossats till bilkol. Inköp har även skett av färdigt bilkol. För att få till stånd en ökad tillverkning av sådant kol och samtidigt därmed en ökning av tillverkningen av tjära, avsedd för framställning av drivmedel för fiskebåtar, igångsatte bolaget konstruktions- och provningsarbeten för att få fram en lämplig typ av retortugn. Sedan därvid en ugnstyp utexperimenterats, tillverkade bolaget ett antal sådana ugnar, vilka såldes till privata företagare. I flertalet fall skulle likviden erläggas på så sätt att köparen, intill dess slutlig amortering skett, till bolaget för visst pris levererade allt vid ugnen tillverkat bilkol, varvid en del av betalningen för kolet innehölls såsom amortering å likviden för ugnen. De flesta ugnarna ha på så sätt amorterats; återstoden beräknas bliva slutligt amorterad under loppet av år 1945. Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande har bränslekommissionen enligt avtal med innehavare av sådana ugnar lämnat garanti för avsättningen till visst pris av den vid ugnarna utfallande tjäran under en tid av två år efter anläggningarnas igångsättande, dock längst till den 1 juli 1945. (En utförlig redogörelse för bolagets verksamhet till och med verksamhetsåret 1942/43 finnes intagen i riksdagens revisorers berättelse till 1944 års riksdag, § 38.)

Bolagets försäljning av gengasbränsle har uppgått till följande kvantiteter:

	Bilkol hl.	Bilved hl.
Redovisningsåret 1940/41	ca 1 200 000	36 000
» 1941/42 »	2 620 000	130 600
» 1942/43 »	2 665 000	399 000
» 1943/44 »	2 370 000	131 000

Behovet av gengasbränsle beräknas för bränsleåret 1944/45 till ca 21 000 000 hl bilkol och 22 000 000 hl bilved.

I sin den 15 december 1943 avgivna revisionsberättelse anförde riksdagens revisorer beträffande frågan om gengasbolagets fortsatta verksamhet på bilkolförsörjningens område bland annat följande: Ovissheten om behovet av bilkol efter krigets upphörande hade lett till, att den privata företagsamheten på området för det dåvarande visade en viss återhållsamhet. Samtidigt föreläge för första gången ett visst överskott av bilkol. Revisorerna vore medvetna om att det i dåvarande ovissa läge kunde vara ett allmänt intresse, att bolaget bidroge till att produktionen av bilkol allt fortfarande uppehölls. Riskerna för förluster för statsverket borde dock beaktas. Revisorerna, som

väl insåge, att bolagets bränsleavdelning under den närmaste tiden kunde fylla en uppgift av allmän betydelse, ville likväl förorda, att så snart nu rådande ovissa läge beträffande försörjningen av gengasbränsle upphört, åtgärder i god tid vidtoges för att avveckla bolagets verksamhet.

I utlåtanden över revisorernas uttalande hänvisade bränslekommissionen och gengasbolaget till en inom kommissionen pågående utredning rörande bolagets fortsatta verksamhet på gengasbränsleförsörjningens område. Ett ståndpunktstagande till frågan om en eventuell avveckling av denna verksamhet borde anstå till dess denna utredning slutförts.

I en den 8 februari 1944 dagtecknad promemoria redogjorde *bränslekommissionen* för resultatet av nyssberörda utredning. Såsom en sammanfattning av de däri framförda synpunkterna anförde kommissionen:

Man synes kunna draga den slutsatsen av de här gjorda utredningarna, att gengasbolagets verksamhet som producent och grossist icke är nödvändig för landets framtida löpande försörjning med gengasbränsle. Däremot är det tvivel underkastat, huruvida den särskilda frågan om lagring av bilkol för civila ändamål kan få en tillfredsställande lösning utan gengasbolagets medverkan. Under alla förhållanden synes en avveckling hellre böra påbörjas nu, när utgångspunkten för densamma är tämligen gynnsam, än senare, då bolaget kan ha iklätt sig mera omfattande och riskfyllda förpliktelser.

Avvecklingen kan genomföras i etapper.

Den första åtgärden blir att bolaget upphör med att köpa milkol för krossning vid egna anläggningar. Sedan nu löpande leveranser av råkol i stort sett fullgjorts under instundande sommar, kan verksamheten vid krossningsanläggningarna avstanna. Senast vid den tidpunkten har man att taga ställning till frågan, hur man skall förfara med anläggningarna; om de skola rivas eller om de skola bibehållas som reserv eller utarrenderas.

Sedan blir det Bysjöverkens tur. Denna avveckling kommer att ske rent automatiskt i och med att bolagets kolved är uppkolat i början av år 1945.

Kontraktsguarna komma att slutamorteras undan för undan. Man kan eventuellt ordna det så att de sista leveranserna mottagas av annat företag än gengasbolaget, beroende på hur snabbt den övriga avvecklingen av gengasbolagets affärer fortskrider.

De nu nämnda åtgärderna äro fullt naturliga led i en avvecklingsplan. Betydligt svårare är som sagt att avgöra, huruvida gengasbolaget alltjämt skall bestå som ett organ för upprätthållande av erforderliga reservlager. Bolagets uppgift som värdare av militära lager kommer här också in i bilden. Eftersom bolaget under alla omständigheter synes böra existera ett stycke in på år 1945, är det kanske icke nödvändigt att redan nu taga ställning till lagringsfrågan. Behåller man en del av bolagets nuvarande organisation, så har man en stomme till en ny utbyggnad av bolaget, om en sådan skulle visa sig erforderlig för genomförande av exempelvis särskilda statliga upphandlingar och lagringar.

Genom att successivt för gengasbolagets del avveckla milkolköpen, Bysjöverken och kontraktsguarna men hålla frågan om lagring genom gengasbolaget öppen synes man i dagens läge tillgodose såväl önskemålet att statens ekonomiska risker skola minskas som önskemålet att i händelse av

en kritisk situation ha möjlighet att genomföra stödåtgärder på träkolsmarknaden.

Med anledning av bränslekommissionens promemoria blev frågan föremål för överläggningar inom folkhushållningsdepartementet. Vid ett sammanträde med representanter för bränslekommissionen och gengasbolagets styrelse den 3 maj 1944 inför det statsråd, som då var föredragande för bränsleärendena, enades man om att bolagets fortsatta befattning med försörjningen av gengasbränsle skulle ske efter i huvudsak de riktlinjer som föreslagits i kommissionens promemoria. Krossningsanläggningarna skulle även efter krossningsverksamhetens avslutande tills vidare bibehållas såsom reserv. Försäljningen av kol från de s. k. kontraktsguarna skulle tills vidare fortsätta i den utsträckning som betingades av kontrakten med ugsägarna. Bolagets lagervårdande verksamhet skulle fortsätta tills vidare. Om behov uppstode, skulle bolaget vara berett att ånyo utvidga verksamheten på träkolsområdet. Bolaget och bränslekommissionen skulle uppmärksamta följande försörjningssituationen och hålla nära kontakt med varandra.

Under större delen av år 1944 rådde en överskottssituation på bilkolsmarknaden. Härtill synes bland annat ha bidragit, att producenter och grossister i förväntan på ett annalkande fredsslut i stor utsträckning utsålde sina lager samtidigt som förbrukarna blevo mindre villiga att köpa kol på längre sikt. De sammanlagda lagren av bilkol inom landet, som den 1 januari 1944 beräknades uppgå till omkring 3,2 miljoner hektoliter, minskades sålunda till omkring 1,9 miljoner hektoliter den 1 januari 1945. Denna överskottssituation med därav följande nedpressning av prisnivån torde ha medfört en viss inskränkning av produktionen, till följd varav mot slutet av år 1944 en omsvängning å marknaden inträdde och en viss knapphet började göra sig gällande. Gengasbolagets lager, som den 1 januari 1944 utgjorde omkring 484 000 hektoliter, hade den 1 juli samma år ökat till omkring 1 056 000 hektoliter. Från senare delen av året har en viss utförsäljning från lagret ägt rum i syfte att motverka knappheten på bilkol. Lagret utgjorde den 1 januari 1945 cirka 866 000 hektoliter och har därefter ytterligare minskats.

Med anledning av denna utveckling anmodades bränslekommissionen under hand att inkomma med yttrande rörande bilkolförsörjningens ordnande i fortsättningen. Bränslekommissionen har i en till chefen för folkhushållningsdepartementet ingiven skrivelse den 5 januari 1945 anfört bland annat:

Statens bränslekommission har erhållit folkhushållningsdepartementets uppdrag att utreda frågan om behövligheten av ytterligare beredskapslagring av bilkol och sättet för åstadkommande av sådan lagring ävensom frågan om Svenska gengasaktiebolagets fortsatta verksamhet på bilkolförsörjningens område. Härvid skulle särskilt undersökas om det med hänsyn till försörjningen med bilkol eller motortjära vore önskvärt att driften vid det av Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag ägda men av gengasbolaget under arrende drivna s. k. Bysjöverket uppehöles, efter det att sistnämnda bolags

nuvarande kolvedslager slutkolats samt vilka åtgärder som i så fall vore erforderliga. Vid utredningen skulle kommissionen samråda med bolaget och med vederbörande militära myndigheter. I anledning av det lämnade uppdraget får kommissionen vördsamt anföra följande.

Vad först angår frågan om behovet av ytterligare civil beredskapslagring, vill bränslekommissionen framhålla, att svårigheter föreligga att bedöma varutillgången innan resultatet av den i kungörelsen den 3 december 1944 (nr 761) påbjudna allmänna lagerinventeringen hunnit inkomma och bearbetas, vilket icke blir fallet förrän vid slutet av januari månad. Man torde få förutsätta att en för marknadsläget avgörande utförsäljning av privata företagares lager ägt rum under hösten. Gengasbolaget lär numera enligt egna uppgifter — trots en del genomförda avvecklingsåtgärder — kunna uppdriva sin totala lagerhållning till ca 1 200 000 hl. Kommissionen finner för sin del önskvärt, att bolaget icke endast bibehåller sina lager vid nuvarande storlek utan även, i den mån sådant kan ske utan att störa den för det närvarande ansträngda marknaden, ökar sin lagring till maximal nivå inom den av bolaget angivna ramen.

I enlighet med givna direktiv har bränslekommissionen i lagringsfrågan även samrått med arméförvaltningen och därvid erfarit, att de militära beredskapslagren av gengasbränsle för närvarande ungefärligen ha den omfattning, som av överbefälhavaren anbefallts, och att någon minskning i dessa lager av de militära myndigheterna icke tillämnas. För arméförvaltningen har bränslekommissionen uttryckt det önskemålet att avyttring av lagren på civil marknad icke skall företagas utan samråd med kommissionen. Arméförvaltningen har förklarat sig kunna efterkomma denna kommissionens anhållan.

I anslutning till överläggningarna med arméförvaltningen i lagringsfrågan har kommissionen framhållit såsom önskvärt, att arméförvaltningen till produktionens stödjande om möjligt ville omlägga sina uppköp av förbrukningskol från att som nu genomföras efter infordran av anbud från månad till månad till att ske genom kontraktering för successiv leverans under längre tidsperioder, exempelvis 6 månader. Från arméförvaltningens sida har utlovats, att, i mån så är möjligt, efterkomma det uttryckta önskemålet, men understrukits de svårigheter, som äro förknippade med att den militära förbrukningens lokalisering icke alltid låter sig förutses för längre tid i förväg.

Vad vidare beträffar Bysjöanläggningens fortsatta drift, är bränslekommissionen av den uppfattningen, att utvinningen av såväl kol som tjärprodukter vid verket i fråga om möjligt tillsvidare bör fortsättas under kalenderåret 1945. Frågan om den fortsatta driften vid Bysjöverken är i första hand beroende av möjligheterna att framskaffa kolningsved. Därest så kan ske, vilket för närvarande är föremål för undersökning inom kommissionen, skulle ungefärligen 7 månaders drift vara säkerställd. Bränslekommissionen har vidare inlett undersökningar av möjligheterna att anskaffa ved för drift av anläggningen under återstående 5 månader av året 1945.

Under det gångna året har förmärkts en tilltagande tvekan hos grossisterna i branschen att binda sig för längre leveranskontrakt beträffande färdigt bilkol. Härigenom har producenternas ställning blivit osäkrare, vilket givetvis menligt påverkat produktionen. Förhållandet synes vara att den privata grosshandeln ej ens i det nu relativt skärpta läget är villig taga de affärsrisker, som följa med långfristig kontraktering. Det stöd för produktionen, som långtidskontrakt skulle innebära, framstår som så betydelse-

fullt att man må överväga huruvida icke det allmänna här bör inträda. Vid en granskning av de metoder för statligt ingripande, som stå till buds, framstår, sedan frågan om prisfallsgarantier avförts från diskussionen, utvägen att genom kontraktering i det statliga affärsföretagets regi skapa önskad stadga och säkerhet inom produktionen som ändamålsenligast. Kommissionen vill för sin del förorda, att det statliga bolagets kontraktering av färdigt bilkol tills vidare begränsas till leveranstiderna inom kalenderåret 1945. Med en sådan inskränkning torde mot bakgrunden av den marknadsutveckling, som nu är att förutse, enligt kommissionens mening risker för större förluster på grund av prisfall icke behöva befaras. I detta sammanhang måste emellertid påpekas, att gengasbolaget å ena sidan knappast kan komma att kunna påräkna nämnvärt högre priser vid försäljning till grossister än som av dessa betalas direkt till producent men å andra sidan heller icke torde kunna göra sina inköp från producenterna så mycket billigare, att tillräcklig marginal erhålles för att täcka bolagets icke obetydliga kostnader. Otviveltaktigt kunna av dessa orsaker förluster uppkomma i det statliga bolagets rörelse.

Sammanfattningsvis får kommissionen som sin åsikt uttala, att gengasbolaget tillsvidare under 1945 bör fortsätta sin verksamhet med följande uppgifter, nämligen att svara för civil beredskapslagring efter ovan antydda riktlinjer, att under återstående kontraktstid mottaga arrendeugnarnas kolproduktion, att i den omfattning så låter sig göra uppköpa råkol med leveranstid inom kalenderåret 1945, att företaga kontraktering av färdigt bilkol för leverans på längre sikt, förslagsvis sex månader eller mera, dock inom kalenderåret 1945 samt att, om de från kommissionens sida inledda underhandlingarna med Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag därtill giver anledning, ombesörja fortsatt drift vid detta bolags anläggning vid Bysjön.

Slutligen får kommissionen hemställa om Kungl. Maj:ts bemyndigande att lämna gengasbolaget fortlöpande direktiv för den fortsatta verksamheten i huvudsaklig överensstämmelse med här föreslagna riktlinjer.

I en den 13 januari 1945 dagtecknad promemoria anförde bränslekommissionen ytterligare:

Den lagerhållning, som erfordras för tryggad civil försörjning med bilkol, bör enligt bränslekommissionens tidigare uttalade och allttjämt omfattade mening motsvara cirka två månaders behov. Om den nuvarande civila konsumtionen i landet uppskattas till i runt tal 20 miljoner hl om året, bör sålunda de totala civila lagren utgöra cirka 3,3 miljoner hl. Den lagerhållning, som enskilda företag i branschen icke självmant påtaga sig, bör ombesörjas av det allmänna. Lagren hos enskilda företag torde starkt ha nedgått under hösten 1944. Vissa av oljebolagen torde disponera utrymmen, som i den mån gengasbolagets möjligheter icke förslå kunde utnyttjas för statlig lagring av bilkol, och som tidigare av bolagen själva använts för lagring av gegasbränsle. I vad mån som bolagen vid förhandlingar om upplåtelse av magasin kunna tänkas önska förbehålla sig rätt till leveransföreträde eller andra förmåner undandraget sig kommissionens bedömande.

Vad angår bolagets inköp av råkol (milkol) böra dessa, med hänsyn till den önskade lokaliseringen av milkolning, begränsas till Norrland och företrädesvis avse Norrbottens och Västerbottens län. Gengasbolagets inköp av färdiga bilkol finnes ingen anledning att begränsa i avseende å kvantiteten. Dock bör bolaget vid sådan upphandling inrikta sig på att uppliva tillverkningen på områden, där denna inställts, genom att taga om hand en produk-

tion, som icke nu finner avsättning. Vidare bör bolaget givetvis icke i ett läge som det nuvarande, då mycket stor efterfrågan på gengasbränsle för omedelbar konsumtion råder, draga kol ur marknaden för lagring.

I yttrande den 25 januari 1945 har *Svenska gengasaktiebolaget* uppgivit, att produktionen av bilkol under sista halvåret 1944 enligt bolagets beräkningar understigit behovet med ca 370 000 hl i månaden. Det syntes ofrånkomligt, att inneliggande lager måste tillgripas i mycket stor omfattning, i förhoppning att produktionen mot våren och sommaren skulle kunna stegras till den grad, att icke allenast konsumtionsbehovet tillgodosåges utan även att mot slutet av året ett något så när återställande av nuvarande lagerställning kunde ernås. Denna uppköpskampanj kunde bedrivas på flera sätt. Vad råkolet beträffade så vore gengasbolagets kolkrossar de bästa i landet och kunde eventuellt taga hand om hela den råkolsmängd som kunde köpas. Skulle detta ej alltid bliva fallet, kunde man med säkerhet legokrossa på några av de andra krossverken. Bolagets krossningskostnader vore även låga jämförda med övriga krossningsanläggningar. En stimulans av de s. k. småugnarna till ökad produktion av färdiga bilkol kunde enligt vunnit erfarenhet endast ernås genom lämplig prissättning och långfristiga kontrakt. Att nu bedöma, vad som i dessa båda hänseenden bleve nödvändigt, kunde man endast göra, sedan en energisk kampanj igångsatts. Om uppgiften anförtroddes åt gengasbolaget, bleve det nödvändigt att överlåta åt bolaget att handla efter råd och lägenhet. Bolagets sammanlagda anskaffning av bilkol under första halvåret 1945 kunde möjligen beräknas till ca 150 000 hl pr månad, vilket innebure en minskning i jämförelse med bolagets genomsnittliga produktion under sista halvåret 1944 av 50 000 hl. Då den totala produktionen under sistnämnda halvår beräknats understiga behovet med 370 000 hl pr månad, skulle sålunda produktionen behöva ökas med ytterligare 420 000 hl i månaden för att ställningen skulle kunna hållas utan tillgripande av lagren.

Bolaget har vidare anfört följande:

Då det nu torde vara givet, att bolagets verksamhet måste fortsätta och att den avveckling som tidigare var bestämd ej planenligt kan komma till stånd, är det nödvändigt, att statsmakterna taga ställning till det finansieringsproblem som nu uppstår. Vi ha tidigare framhållit att det är omöjligt att nu klart bedöma de anspråk, som kunna komma att ställas på statsmedel för att genomföra erforderliga stödåtgärder. Följande beräkning avser emellertid de direkta lagringskostnaderna för den beredskapslagring, som hittills förekommit och som planeras för år 1945:

	Kronor
Under bokföringsåret $\frac{1}{7}$ 1943— $\frac{30}{6}$ 1944 kostade enligt bokföringen beredskapslagringen (1 050 000 hl) i form av frakter, hyror, tillsyn etc., men icke utlastning	645 534
För tiden $\frac{1}{7}$ — $\frac{31}{12}$ beräknades kostnaderna för hyror, försäkringar etc. till 1,8 öre per hl och månad, vilket för 1 000 000 hl utgjorde	108 000

	Kronor
Under samma tid utlastades 200 000 hl till en kostnad av 27 öre per hl	54 000
För innevarande kalenderår beräknas lagringskostnaderna för i ovanstående program nämnda 1 200 000 hl på följande sätt:	
Hyror, försäkringar etc. 1,8 öre \times 800 000 hl (medeltal) \times 12 mån.	172 800
Utlastning 27 öre \times 800 000 hl	216 000
Inläggning 51,4 öre \times 1 200 000 hl	616 800
	Summa kr. 1 813 134

Vi önska med all tydlighet framhålla, att om bolaget ålägges att gå in i kolmarknaden för att på ett effektivt sätt stödja densamma, bolaget därigenom ikläder sig jämförelsevis stora risker. Bolagets uppgift blir nu icke längre i första hand att vara ett affärsdrivande företag, utan dess ändamål blir ytterst att svara för landets försörjning med bilbränsle. Huruvida fullföljandet av bolagets uppgift kan medföra vinst eller förlust är i dag fullständigt omöjligt att förutse. Detta beror nämligen på ett flertal omständigheter, bl. a. på den ännu okända prisbildningen och vid vilken tidpunkt bilbränslet ersättes med bensin. Bolaget har ju tidigare arbetat under riskfyllda förhållanden, riskfyllda i allra högsta grad tack vare det oproportionerligt låga aktiekapital, som ställts till bolagets förfogande. Det är ju tämligen meningslöst att i ett företag som gengasbolaget, som icke har något självändamål, riskera att aktiebolagslagens stränga likvidationsbestämmelser måste tillämpas.

Rörelsemedel saknar ju ingalunda bolaget, då ett stort förlagskapital står till förfogande. Bolagets styrelse har i en tidigare styrelseberättelse, då värdet av inneliggande lager och åtaganden sammanlagt uppgick till 11 000 000 kronor, framhållit, att en plötslig avveckling med fallande priser eventuellt skulle kunna medföra en förlust av halva kapitalet. Skall bolaget nu gå in för engagemang som här ovan beskrivits, d. v. s. köpa kol på relativt långfristiga kontrakt, torde följande beräkning ge en uppfattning om affärens omfattning. Enligt vår mening kan man i allmänhet i detta läge ej med framgång göra kortare kontrakt än på sex till nio månader. Detta skulle i sistnämnda fall betyda en total kolkvantitet av 3 800 000 hl, vilket efter en sannolik kostnad av 4:25 per hl representerar ett kapital av kronor 16 000 000. Mot bakgrunden av dessa siffror synes det lämpligt att bolagets aktiekapital höjes till 10 000 000 kronor eller med 9 500 000 kronor.

Sammanfattningsvis har bolaget föreslagit, att bolagets egen produktion såsom tidigare i största möjliga utsträckning uppehålls under innevarande år, att bolaget bemyndigas vidtagna erforderliga åtgärder för att stödja produktionen av färdiga bilkol genom att teckna erforderligt långfristiga kontrakt, så att, så snart sig göra låter, en ökad produktion av upp till 420 000 hl per månad kan åstadkommas om så visar sig nödvändigt, att för täckande av bolagets utgifter för beredskapslagring anslås 1 800 000 kronor, att bolagets aktiekapital höjes till 10 000 000 kronor samt att Kungl. Maj:t giver bränslekommissionen bemyndigande att direkt dirigera bolagets verksamhet och att kommissionen, för vinnande av bättre samarbete, blir representerad i bolagets styrelse.

I ett den 3 februari 1945 dagtecknat yttrande har *statens priskontrollnämnd* anfört, att den i och för sig obestriddigen önskvärda ökningen av gengasbolagets lager borde anstå till dess försörjningsläget förbättrats och situationen bättre kunde överblickas. Med anledning av bränslekommissionens förslag att, utöver den föreslagna lagringen hos gengasbolaget av 1 200 000 hl, ytterligare kvantiteter skulle lagras i statlig regi hos enskilda företagare har nämnden ifrågasatt, huruvida icke de med en sådan utökad lagringsverksamhet förbundna fördelarna kunde ernås med mindre kostnader och prisfallsrisker. Enligt nämndens uppfattning skulle sålunda en be- tryggande latent lagerreserv i stället kunna åstadkommas genom att gengasbolaget kontrakterar erforderliga kvantiteter av råkol för successiva leveranser under 1945 och eventuellt första kvartalet 1946. Därest avsättningsmög- ligheterna för bilkol vid denna tidpunkt skulle bli mindre gynnsamma, kunde råkolet i varje fall placeras såsom industribränsle eller som inblandning i järnbruuskol, varigenom förlustriskerna begränsades. Rent principiellt an- såge nämnden det ej heller riktigt, att det statliga organets lagringsverksam- het i fråga om bilkol utsträckes till att omfatta större delen av de reserv- och försäljningslager, som rimligen borde finnas och tidigare funnits hos enskilda företagare.

I fråga om omfattningen av gengasbolagets verksamhet har nämnden för sin del förutsatt, att bolagets försäljningsverksamhet vid sidan om lagerhåll- ningen alltjämt skall fortsättas. Nämnden ansåge dock icke, att gengasbola- gets verksamhet skulle utbyggas till att omfatta en väsentlig del av landets försörjning av bilkol. Detta skulle ju innebära, att gengasbolaget i krisens slutskede finge övertaga ansvaret för en försörjningsgren, som tidigare till största delen baserats på enskild företagsamhet. Gengasbolagets verksamhet borde utformas såsom ett stöd för bilkolsmarknaden, vilket torde kunna åstadkommas inom ramen av ungefär den försäljningsvolym, som gengas- bolaget tidigare haft. Rent praktiska skäl torde även tala för att gengasbola- gets försäljningsorganisation icke omfattade hela landet.

Priskontrollnämnden har vidare anfört bl. a.:

Nämnden vill i detta sammanhang framhålla, att det är viktigt, att gengas- bolagets uppgifter såsom stödlagrande organ samt försäljningsbolag hållas isär. Kostnaderna för stödlagringen inrymmas icke i de marginaler, som inne- fattas i de nuvarande bilkolspriserna. Nämnden anser ej heller, att så bör vara fallet. Vad avser gengasbolagets inköp av råkol, torde det — såsom bolaget anfört — vara önskvärt, att krossningsverksamheten i största utsträck- ning företages i egen regi.

Nämnden vill vidare framföra en del allmänna reflexioner över de problem, som uppstå i samband med gengasbolagets verksamhet och försörjningen av bilkol. En mera omfattande inköpsverksamhet från gengasbolagets sida av färdigt bilkol måste ske med utgångspunkt från ett fast prisläge. Gengasbola- gets verksamhet har ur prispolitisk synpunkt i viss utsträckning varit ett stöd

för nämndens åtgärder på ifrågavarande område. Dess verksamhet har visserligen varit begränsad till en mindre del av den totala förbrukningen av bilkol men har lokalt, speciellt i Stockholm och Göteborg och vissa andra större städer, varit relativt betydande. De av gengasbolaget efter samråd med nämnden tidigare utarbetade detaljprislister fingo på dessa platser en viss officiell karaktär. Gengasbolagets fortsatta verksamhet är sålunda enligt nämndens uppfattning icke blott erforderlig för att stabilisera det nuvarande försörjningsläget på bilkolmarknaden, utan även önskvärd med hänsyn till nämndens prisreglerande uppgifter.

Gengasbolaget intager en ställning i produktionsprocessen, som under vissa förhållanden är svår att precisera. Bolaget uppträder delvis självt som grossist med en försäljningsverksamhet inriktad på andra grossister. Härvid uppkommer en kedjehandel, som nämnden vid marginalbedömningen icke kan taga hänsyn till. Gengasbolaget har f. n. icke en organisation, som tillåter en större försäljning direkt på detaljister; detaljisterna äro i största utsträckning underordnade andra grossister, d. v. s. först och främst oljebolagen. Nämnden anser, att gengasbolagets verksamhet bör kunna utbyggas att omfatta en betydande försäljning *dels* direkt i parti till förbrukare, *dels ock* eventuellt till detaljister. Under hand har nämnden diskuterat denna fråga med gengasbolagets ledning, som f. n. har densamma under utredning. En sådan i större skala utbyggd försäljningsverksamhet skulle tillåta gengasbolaget att tillgodogöra sig ett högre pris än då bilkol försäljes till andra grossister. Denna verksamhet bör till en del kunna täcka de tidigare omnämnda kostnaderna, som uppstå vid bolagets inköp av färdigt bilkol.

På grund av det anförda får nämnden för sin del tillstyrka gengasbolagets fortsatta verksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med de av bränslekommissionen och gengasbolaget framlagda förslagen, dock med de modifikationerna, som nämnden härovan angivit. Nämnden anser därvid, att bolagets försäljningsverksamhet bör begränsas till att omfatta högst 20 % av det totala behovet av bilkol, varvid gengasbolaget bör lämnas största möjliga frihet att på affärsmässiga grunder bedriva denna verksamhet, förenad med en intensifierad försäljning till framförallt större förbrukare.

I en gemensam skrift den 8 februari 1945 ha *Bilbränsleproducenternas riksförbund* och *Trädestillatörernas riksförening u. p. a.* med instämmande av *Råkolcentralen förening u. p. a.* framfört vissa synpunkter på frågan om bilkol-försörjningens ordnande och därvid anført bl. a.:

Vi vilja i underdånighet föreslå att garanti för avsättning av färdiga bilkol för leverans intill utgången av år 1945 eller den längre tid myndigheterna finna behöfelig, lämnas producenterna i den mån dessa anmäla sig, naturligtvis inom ramen för den totalkvantitet, som bränsleförsörjningsmyndigheterna bedöma såsom erforderlig under ifrågasatt tid. Våra organisationer äro därvid beredda att förmedla anmälningar samt kontrollera erbjudanden och leveranser. Då det är retortanläggningarnas kol, som äro lämpligast för förbrukning i tätorterna, måste systemet förknippas med en garanti för avsättning även av tjärprodukterna. Skulle det anses svårt att genomföra ovan skisserade program, kan nämnas, att Bilbränsleproducenternas Riksförbunds Försäljningscentral är villig teckna köpekontrakten. Förutsättning härför är då, att, om avsättning vid någon tidpunkt under kontraktstiden icke skulle finnas för kontrakterade partier, dessa övertagas av det allmänna för lagring. Organisa-

tionerna äro villiga att i sådana fall utföra kontrakteringen till självkostnadspris utan vinstberäkning samt medverka till lagringen. De producentpriser, som under ett så beskaffat system skulle tillämpas torde enligt vårt bedömande bliva för bilkol nu gällande riktpriiser enligt priskontrollnämndens prislista nr 502 med tillägg dels av de höjningar i densamma, som denna myndighet godkänt den 13 januari 1945, dels av de justeringar i densamma, som priskontrollnämnden kan finna befogade i anledning av det nuvarande läget och redan vidtagna eller kommande höjningar av arbetslöner och råvarupriser, och för tjära de priser, som nu tillämpas vid köp av tjäror från producenter, som inneha statsgarantier. För vår förmedling av de till köpare i marknaden tecknade kontrakten äro vi i stånd debitera betydligt mindre marginal än någon nu verksam grossist, det statliga bolaget inberäknat.

I utlåtande den 13 februari 1945 över nyssnämnda organisationers framställningar har *bränslekommissionen* anført, att förslaget om avsättningsgaranti för producenterna syntes stöta på så stora praktiska svårigheter att det icke kunde vinna beaktande. Enbart kvalitetsfrågorna skulle säkerligen bliva så besvärande att hela systemet icke bleve funktionsdugligt. Kommissionen hade övervägt, huruvida grossistföretagen på bilkolsmarknaden kunde lämnas något stöd av innebörd att minska terminskontrakteringens risker. Det lämpligaste organet för en sådan stödaktion skulle vara antingen gengasbolaget eller Bilbränsleproducenternas riksförbunds försäljningscentral. Av dessa två hade utan tvivel producentorganisationen den största erfarenheten av uppköp av färdigt kol i den fria marknaden och en naturlig kontakt med producenterna. Det skulle sålunda kunna diskuteras att dirigera en stödaktion genom producentorganisationen och därvid komme väl närmast i åtanke möjligheten att skapa en garanti för den uppköpande organisationen för avsättning av viss procentuell del av kontrakterade kvantiteter. Emellertid vore producentorganisationen huvudsakligen att betrakta som en förmedlingscentral av närmast agentkaraktär, vilken knappast torde vara villig att frångå sina hittillsvarande affärsnormer, nämligen att teckna uppköpskontrakt, svarande mot inkomna order om leverans på längre eller kortare termin. Någon effekt av en delgaranti torde därför icke få förväntas. Bränslekommissionen funne sig tills vidare förhindrad att förorda en avsättningsgaranti för tjäror.

Priskontrollnämnden har i utlåtande den 17 februari 1945 anført, att en avsättningsgaranti för 1945 års bilkolsproduktion i och för sig skulle vara värdefull. Avsättningsgarantier kunde dock icke i alla situationer lösa försörjningsproblemen, enär en inträdd produktionsminskning kunde vara påverkad av andra faktorer än avsättningssvårigheter. I förevarande fall hade de ogynnsamma väderleksförhållandena försvårat framforslingen av kolningsved. En avsättningsgaranti för bilkol skulle i nuvarande läge, med av knapphetssituationen utformade höga bilkolspriser, sannolikt ställa sig dyrbar. Nämndens uppfattning vore nämligen den, att eventuella garantipriser måste sättas relativt höga, om de skulle tjäna sitt ändamål. Nuvarande tillverkningspriser å bilkol — som i stort sett överensstämde med de priser som gällde

under hösten 1942 — hade under senare delen av år 1943 samt större delen av år 1944, då försörjningsläget varit tillfredsställande, underskridits med 70 till 80 öre per hl. Därest försörjningsläget förbättrades under innevarande år och priserna på grund härav sjönko, skulle en efter nyssnämnda riktlinjer utformad avsättningsgaranti eventuellt kunna utnyttjas, även om avsättning för kolet kunde vinnas. Med hänsyn till bland annat dessa förhållanden vore det enligt nämndens uppfattning icke lämpligt att för närvarande genomföra någon avsättningsgaranti för bilkol. En stödverksamhet avsedd att förbättra de allmänna produktionsbetingelserna vore dock enligt nämndens åsikt icke endast önskvärd utan nödvändig. En effektiv utbyggnad av gengasbolagets verksamhet skulle kunna bidra till bättre marknadsförhållanden. Bolaget torde genom lämplig propaganda och en successivt utökad, fast utformad inköpsverksamhet för bilkol och råkol kunna bidra till att förtroendet för marknaden återupprättades. Denna utbyggnad borde ske omedelbart.

Revisorn i gengasbolaget, jägmästaren C. Cedergren, tillika ordförande i styrelsen för Råkolcentralen förening u. p. a., har dessutom till folkhushållningsdepartementet ingivit en promemoria med vissa synpunkter i ämnet.

I enlighet med statens åtagande i förutnämnda avtal med gengasbolaget att bestrida bolagets kostnader för fullgörandet av särskilda åt bolaget lämnade uppdrag anvisade riksdagen till Omkostnader för experiment- och försöksverksamhet genom Svenska gengasaktiebolaget dels å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/1942 (skr. 1942 nr 125) under elfte huvudtiteln ett reservationsanslag av 325 000 kronor, dels ock å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/1943 (skr. 1943 nr 18) under samma huvudtitel ett reservationsanslag av 395 000 kronor. Jämlikt beslut av Kungl. Maj:t den 30 april 1942, den 19 februari 1943 och den 21 januari 1944 ha av ifrågavarande belopp 174 807 kronor 3 öre använts till täckande av experiment- och försökskostnader under verksamhetsåret 1940/41, 293 507 kronor 24 öre för kostnader under 1941/42 samt 251 492 kronor 76 öre såsom bidrag till kostnaderna under budgetåret 1942/43. Genom nyssnämnda beslut den 30 april 1942 uppdrog Kungl. Maj:t dessutom åt bolaget att i huvudsaklig överensstämmelse med vissa av bolaget angivna riktlinjer fullfölja den av bolaget bedrivna experiment- och försöksverksamheten.

I skrivelse den 20 december 1944 har *gengasbolaget* hemställt om ersättning för bolagets kostnader för ifrågavarande verksamhet under verksamhetsåret 1943/44 med 288 700 kronor 6 öre.

Till stöd för sin framställning har bolaget anfört i huvudsak:

Under bokföringsåret 1943/1944 har bolaget avvecklat experimentverksamheten och är därför nu i tillfälle att slutligt fastställa de kostnader, som ifrågavarande verksamhet dragit under nämnda år. Dessa kostnader framgå av följande tablå:

Materialkostnader för experiment med:

Traktorombyggnader med pulsator	Kronor	27 508: 98
Motorombyggnader	»	9 096: 12
Stationära- och fartygsgeneratorer	»	4 432: 99
Motortjära	»	1 762: 23
Torvbränsle	»	5 000: —

Ritkontors-, verkstads- och laboratoriekostnader:

Löner	»	182 335: 84
Resekostnader	»	8 593: 45
Lokalkostnader	»	18 706: 80
Övriga kostnader: verktyg, modeller, förbrukningsmateriel etc.	»	31 263: 65

Summa kronor 288 700: 06

Arbetet under bokföringsåret 1943—1944 har huvudsakligen omfattat ett slutförande av tidigare påbörjade experimentarbeten i samband med 2-taktsmotorernas anpassning för gengasdrift. För de tyngre långsamtgående motorerna var bolagets pulsatorprincip tidigare färdigutprovad och ombyggnadsdetaljer för ett större antal aktuella motortyper och användningsområden konstruerade och tillverkade. Däremot har det komplicerade arbetet med de mera snabbgående 2-taktsdrivna traktorerna blivit avslutat först under våren 1944. De resultat, som därvid erhållits, visa att tekniska förutsättningar för pulsatordrift även vid dessa typer av motorer föreligga. På grund av det förbättrade läget ifråga om flytande bränsle har dock någon ombyggnad i större omfattning icke kommit till stånd. I samband med fiskebåtsförsöken med gengasdrift framhölls från såväl statens livsmedelskommission som fiskarena nödvändigheten av att alternativ körning skulle kunna ske med gengas och flytande bränsle. Förutom av säkerhetsskäl önskade man detta för att kunna utsträcka fisketurerna längre än som med de relativt små utrymmena för gengasbränsle var möjligt med enbart gengasdrivna båtar. De flytande bränslen, som kunde komma ifråga voro motortjära och motyl, samt, i viss mindre utsträckning, motorbrännolja. För att utröna vilka möjligheter, som kunde finnas för en dylik kombinerad drift, igångsattes en serie prov med olika motortyper. Med hänsyn till motorernas varierande konstruktion blev det nödvändigt att tillverka och utprova ett större antal olika anordningar för tillförsel och antändning av det flytande bränslet. Vid ombyggnad till gengasdrift strävar man efter att hålla förbränningsrummets ytor kyllda för att undvika glödtändning. Tändning av gasen sker därför med elektrisk tändning. Vid flytande bränslen däremot är på grund av speciella förhållanden vid delbelastning och tomgång den elektriska tändningen icke användbar. För att kunna säkerställa tändningen vid olika belastningsförhållanden blev det därför nödvändigt att införa värmda ytor av olika storleksförhållanden för olika motorstorlekar och typer. En följd av dessa motstridiga intressen blev, att en tändningsanordning lämplig för båda slagen av bränslen måste sökas inom mycket snäva gränser och kom därför att kräva ett tidsödande provningsarbete. Resultaten av proven skola sedermera sammanfattas i den planerade gengasboken.

Under ombyggnadsarbetet med de mindre ostkustfiskebåtarna med motorer på 7—15 hkr befanns det att kostnaderna för ombyggnad till gengasdrift blevo orimligt stora i förhållande till motorstorlekarna. För att minska dessa kostnader har en förenkling av pulsatorsystemet konstruerats och utprovats.

Nackdelen vid denna nykonstruktion är en ökad bränsleförbrukning, vilket dock vid denna typ av båtar icke är av utslagsgivande betydelse. Systemet har däremot en fördel i att den förut nämnda reversibla driften till flytande bränsle lätt kan ske. Efter detta system ombyggdes ett antal mindre fiskebåtar på ostkusten och i Vättern.

Under hösten 1943 och vintern 1944 igångsattes undersökningar och prov med den tidigare i marina och stationära gengasverk använda och av förste byråingenjören U. Blomquist konstruerade hårdkonstruktionen, V-härden, i avsikt att införa denna som ersättningshård även på lastbilar och traktorer. Med stöd av de goda erfarenheter, som erhållits, har härden fått en alltmera ökad användning inom sagda områden.

Statens bränstekommission har i utlåtande den 15 januari 1945 över bolagets framställning förklarat att kommissionen saknade anledning att motsätta sig bifall till framställningen. Kommissionen har vidare anfört att bolagets verksamhet inletts på ett tidigt stadium, då man icke ansåg sig kunna räkna med tryggad produktion av flytande bränsle för vissa för försörjningen särskilt betydelsefulla tvåtaktsmotorer, i främsta rummet västkustens fiskeflotta. Under år 1943 hade framställningen av dugliga motorbränslen ur tjärör m. m. börjat taga så fasta former, att det ursprungliga huvudintresset med här ifrågavarande experimentverksamhet något trätt i bakgrunden. Resultaten av försöken vore för närvarande föremål för bearbetning och komme som ett värdefullt bidrag till erfarenheterna av och kunskapen om gengasdrift att bevaras.

Föredraganden. Tillgång på gengasbränsle är i nuvarande läge en nödvändig förutsättning för att trafikväsendets behov av drivmedel skall kunna tillgodoses. Behovet av sådant bränsle kommer att bestå till dess att flytande drivmedel kunna erhållas i tillräckliga mängder. När detta kan bliva fallet, är för närvarande ovisst. Det är därför angeläget, att en tillfredsställande försörjning med gengasbränsle kan upprätthållas. Vad gengasveden beträffar torde några särskilda åtgärder härutinnan icke erfordras. Det ankommer på bränstekommissionen att i samband med planläggningen och regleringen av vedförsörjningen i allmänhet söka åstadkomma förutsättningar för en tillräcklig tillverkning av sådan ved. Däremot torde särskilda åtgärder vara nödvändiga för att säkerställa behovet av gengaskol. Såsom framhållits i de förut återgivna yttrandena, måste tillverkningen av sådant kol i stor utsträckning planläggas avsevärd tid i förväg. Produktionens storlek blir härigenom i hög grad beroende av uppfattningen om produktionens lönsamhet i framtiden och kan icke alltid med önskvärd snabbhet anpassas efter det aktuella behovet. På senare tid har en viss knapphet på gengaskol gjort sig gällande, vilket emellertid även synes ha berott på bristande tillgång på kolved och på transportsvårigheter. Åtgärder av olika slag ha vidtagits för att råda bot på denna brist, bl. a. genom ianspråktagande av gengasbolagets reservlager. Det kan emellertid förutses, att ökade svårigheter kunna komma att uppstå allt eftersom kriget lider mot sitt slut. Det kan antagas, att de enskilda företagen

på området i förväntan på en import av flytande bränslen bliva alltmer försiktiga med att ikläda sig riskerna med en fortsatt produktion eller inköp av gengaskol. Statliga stödåtgärder böra därför vidtagas.

I likhet med bränslekommissionen och priskontrollnämnden anser jag det icke lämpligt, att åt de statliga stödåtgärderna gives formen av en sådan avsättningsgaranti till producenterna som Bilbränsleproducenternas riksförbund m. fl. organisationer föreslagit eller att sagda förbund erhåller statligt uppdrag att i produktionsfrämjande syfte teckna inköpskontrakt med producenterna. Syftet med stödåtgärderna synes i stället på smidigaste sätt kunna nås, genom att gengasbolaget fortsätter sin verksamhet på i huvudsak samma sätt som tidigare och därvid försöker åstadkomma den erforderliga produktionsökningen samt att bolaget dessutom, så snart tillgången på gengaskol så medger, upplägger ett tillfredsställande beredskapslager. Det bör dock framhållas, att avsikten med ett sådant beredskapslager icke är att övertaga de enskilda företagarnas normala lagringsrisker, utan att dessa företagare förutsättas komma att i eget intresse hålla lager av den storlek som betingas av deras affärsrörelse. Bolagets uppgifter kunna för närvarande lämpligen angivas på följande sätt:

1. Bolaget bör tills vidare inköpa och försälja färdigt bilkol i enlighet med hittills tillämpade grunder samt i anslutning härtill under år 1945 verkställa de köp av bilkol, som bränslekommissionen må finna anledning att i produktionsfrämjande syfte uppdraga åt bolaget.

2. Bolaget bör avtala om leverans under år 1945 och första kvartalet av år 1946 av råkol under iakttagande av de föreskrifter som bränslekommissionen må finna nödigt meddela samt, i den mån bolaget så finner lämpligt och annat ej följer av vad nedan sägs, krossa och försälja sålunda levererade kol.

3. Bolaget bör i enlighet med anvisningar av bränslekommissionen lagra intill 1 500 000 hl kol. Försäljning av på så sätt lagrat kol får endast ske i enlighet med bränslekommissionens direktiv.

Jämväl nyssnämnda lagringsverksamhet och inköpsverksamhet i produktionsfrämjande syfte skola självfallet bedrivas under hänsynstagande till affärsmässiga synpunkter, i den mån detta kan ske utan eftersättande av försörjningssynpunkterna. Det lär dock icke kunna undvikas att förluster komma att uppstå i ifrågavarande verksamhet. I den mån dessa icke täckas av överskott å bolagets övriga verksamhet synas de böra ersättas bolaget. Detta gäller även lagringsförluster på grund av prisfall. Ersättningsens storlek bör bestämmas av Kungl. Maj:t i efterskott för varje verksamhetsår. Bolaget har föreslagit, att ett belopp av 1 800 000 kronor anvisas för täckande av bolagets lagringskostnader under tiden 1 juli 1943—31 december 1945 samt att aktiekapitalet höjes från 500 000 kronor till 10 000 000 kronor. Ersättningen till bolaget synes emellertid nu kunna begränsas till att avse verksamhetsåret 1944/45. Med hänsyn till att någon ökning av de nuva-

rande lagren icke förväntas kunna äga rum förrän under senare hälften av år 1945 torde ifrågavarande förluster för sagda verksamhetsår icke behöva beräknas till högre belopp än ca 400 000 kronor. Huruvida några kostnader i övrigt, av beskaffenhet att böra ersättas bolaget, kunna uppkomma under återstoden av verksamhetsåret är svårt att för närvarande förutsäga. Några medel härför synas emellertid icke nu behöva beräknas. Ett anslag av 400 000 kronor erfordras alltså, vilket torde böra givas karaktär av reservationsanslag. I den mån ytterligare anslag erfordras för nu ifrågavarande verksamhet under tiden efter den 1 juli 1945, torde frågan härom böra framdeles underställas riksdagen. Därest vad jag nu föreslagit vinner bifall, synes någon höjning av aktiekapitalet icke för närvarande böra vidtagas.

Med hänsyn till bolagets fortsatta verksamhet torde de medel som återstå å reservationsanslaget till Ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget böra stå till förfogande även under nästkommande budgetår.

Mot gengasbolagets begäran om ersättning med 288 700 kronor 6 öre för kostnader för experiment- och försöksverksamhet har jag intet att invända. Ersättningen synes kunna avrundas till 288 000 kronor.

Under återopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till Omkostnader för lagring m. m. av gengaskol genom Svenska gengasaktiebolaget för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av

kronor 400 000,

dels till Omkostnader för experiment- och försöksverksamhet genom Svenska gengasaktiebolaget å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av kronor 288 000,

dels ock medgiva, att det för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisade reservationsanslaget till Ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget må disponeras även under budgetåret 1945/46.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Curt Nordwall.